

2.3

Tajemnicze podziemia

Pozytywna rola jaskiń dla ludzi była nieprzeceniona i doceniana w kolejnych tysiącleciach. Jednak daje się dostrzec także mistyczny charakter podziemi, a co za tym idzie strach i niepokój związany z podziemiami. Znajduje to swoje potwierdzenie w lokalnych, a potem i przyjętych w nomenklaturze geograficznej i speleologicznej nazw jaskiń. Niemiecka Jaskinia Diabła (Teufelhöhle) tak wrosła w lokalną świadomość, że mimo dzisiejszego masowego jej odwiedzania przez turystów nadal propagowane są legendy związane z niepokojącymi zjawiskami. Zaczęło się niewinnie, bo od... nagłego zaginięcia bydła, które było wypasane tuż obok szczelin skalnych. Krowy wpadały w otwory i ginęły, co było przypisywane nieczystym siłom, które miałyby zamieszkiwać jaskinie. Wpisuje się to w widzenie przez naszych przodków, jaskiń i innych obiektów podziemnych, obok jaskini-domu jako jaskinie-podziemne labirynty powiązane ze światem umarłych. Niejako wędrowkę przez ów labirynt do tego innego świata. W tradycji starogreckiej to właśnie jaskinie są symbolami wszechświata, gdzie ludzie spotykają się z bogami, którzy umierają i rodzą się na nowo, właśnie w jaskiniach. W niektórych mitach przejście bohaterów przez jaskinie jest jakby etapem do osiągnięcia tego właśnie statusu. Co ciekawe także w trylogii Tolkiena, gdzie Jaskinie Thranduila zostały zbudowane po to, aby chronić jego mieszkańców przed „cieniem”, potem owe obiekty stały się więzieniem dla krasnoludów oraz samego Golluma. Obiekt ten stał się prawie obiektem mitycznym owianym grozą i tajemniczością. Wracając do czasów historycznych, obok Greków także i Indianie, zamieszkujący obydwie Ameryki czy też Sumerowie traktowali jaskinie jako odniesienie do świata zmarłych. Z mitologii greckiej w tym względzie czerpała także kultura rzymska, w której to w grocie Luperkal zamieszkiwali wilko-ludzie (stąd nazwa łacińska rodzaju wilk – *Lupus*), a podziemia w rejonie Rzymu były zamieszkiwane przez Hydry (stąd nazwa rzeki Tybr). Tradycje związane z obecnością jaskiń w religiach znajdujemy także w Starym Testamencie, ot chociażby ukrycie się Loty po upadku Sodomy i Gomory; Abraham, Izaak i Jakub, czyli ojcowie narodu izraelskiego zostali pogrzebani w jaskini Makpela. W chrześcijaństwie nazwa grotu przewija się wielokrotnie poczynając od tych najważniejszych dla chrześcijan, czyli Groty Narodzenia, poprzez kolejne wieki, gdzie w grotach/jaskiniach ukazywały się ludziom widzenia Matki Boskiej, jak np. w Grocie Massabielle zwanej także potocznie grotą w Lourdes. Z tej samej tradycji pochodzi patron speleologów, jakim jest św. Benedykt. Zasłużył on sobie na to miano ukrywając się trzy lata w podziemnych. Także w tradycji islamu można znaleźć odniesienia do jaskiń. To właśnie w jaskini Hira (niedaleko Mekki) spał Mahomet i to tam doznał wizji od Boga. Mimo niewątpliwej obecności jaskiń i innych obiektów podziemnych w religiach, to w okresie średniowiecza daje się odczuć odwrót

od pozytywnego postrzegania jaskiń i podziemi w ogóle. W chrześcijaństwie jest to teraz miejsce występowania diabła i otchłań piekielna, mimo tego, to właśnie w tym okresie ludzie zaczynają eksplorować jaskinie w celu poszukiwania mitycznych skarbów. W miejscowych legendach jaskinie były miejscem zamieszkiwanym przez smoki jak miało to miejsce w przypadku Smoczej Jamy, pod Zamkiem Królewskim na Wawelu w Krakowie, opisaną już w 1190 r. przez Wincentego Kadłubka (jest to pierwsza polska wzmianka o jaskiniach). W 1544 r. ukazała się z kolei pierwsza polska ilustracja jaskini z terenów Polski, przedstawiająca smoka ze wspomnianej już Smoczej Jamy. Czasami jaskinie nadal stanowią miejsce schronienia w okresach wojen. Znany jest przykład wykorzystania jaskiń w tym celu na Podolu, gdzie w początkach XVIII w. skryło się prawie 15 000 ludzi. Jednak dochodziło z tego powodu także do tragedii, gdy najeźdźcy rozpalając ogniska przy wlocie jaskiń doprowadzali do zaduszenia dymem, chroniących się w jej wnętrzu ludzi. W ostatnich latach wyobraźnię rozpalają doniesienia medialne związane z potwierdzaniem obecności istot pozaziemskich w przeszłości oraz ich wpływie na tworzenie podwalin cywilizacji. Naskalne malowidła w jaskiniach w okolicy indyjskich miejscowości Chandeli i Gotitola w stanie Chattisgarh wymagały nawet konsultacji ekspertów z NASA, gdyż przedstawione na nich postacie, namalowane około 10 000 lat temu przedstawiają istoty z umieszczonymi na głowach i do złudzenia przypominającymi hełmy wraz z antenami. A w rękach trzymają urządzenia lub broń. Co ciekawe,

Fot. 2.1. Wejście na trasę turystyczną do jednego z obiektów kompleksu Riese w Osówce (fot. W. Pusz)